

ЛІТЕРАТУРА

1. Журба С. Наративна стратегія сучасної української воєнної прози. *Wroclawska ukrainistyka: linngua, litterae, sermo II: monografia*. Wrocław : IKR[i]BL Siedlce, 2024. С. 501–520
2. Талан С. Оголений нерв : роман ; передм. О. Хвостової. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 544 с.
3. Талан С. О. Повернутися дощем : роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 448 с.
4. Талан С. Ракурс : роман ; 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 320 с.

*Андріана Кара,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені В. Гнатюка,
студентка II курсу
факультету філології і журналістики
Науковий керівник:
к. філол. н. Мар'яна Любінецька*

ПСИХОЛОГІЗМ СОЦІАЛЬНИХ НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Новелістика українського письменника Василя Стефаника вирізняється глибоким психологізмом, лаконізмом форми, соціальною загостреністю, експресіоністською емоційністю та високим рівнем художньої узагальненості. Митець, якого Іван Франко характеризував як «пана форми» [2, с. 357], утвердився як майстер соціально-психологічної новели, в якій складні суспільні проблеми розкриваються через внутрішній світ персонажів. Психологізм у його прозі не обмежується лише художньою деталізацією, а виконує функцію глибокого соціального аналізу.

Особливістю творчого методу В. Стефаника є зосередження на психологічних наслідках соціальних явищ. Його новели не стільки зображають

самі процеси, як-от зубожіння чи еміграцію, скільки те, як ці явища трансформують свідомість і душу людини. Не побут, а внутрішній злам особистості стає предметом художнього осмислення.

Одним із ключових прийомів, що підсилює психологічну напругу творів, є лаконізм. Стефаникові новели короткі, проте надзвичайно насичені. Як слушно зазначає Л. Дем'янівська: «Стефаник не прагне малювати перед нами подію, підводити до неї довгим описом і докладними поясненнями – він хоче одразу показати нам її. Показати, як у спалахові блискавки. Цього вимагав його художній темперамент» [1, с. 25]. Такий метод може різко вплинути на читача, проте дає змогу перейнятися почуваннями персонажа, зрозуміти його внутрішні переживання.

Звернемо увагу, на новели «Камінний хрест» та «Синя книжечка», де через лаконічні описи і символіку автор розкриває глибину людських переживань. У даних новелах зображено різні життєві обставини: в першій еміграція закордон, в другій моральна деградація. Проте фінал обох історій, фактично, тотожний – герої втрачають рідний дім, і вирушають у невідомість.

Особливе місце у новелах займає символізм, який втілює внутрішній біль. Наприклад, у новелі «Камінний хрест» слід виділити встановлення кам'яного хреста на горбі, де Іван усе життя тяжко працював: «Хотів-єм кілька пам'яток по собі лишити» [4, с. 116]. Я вважаю, що він символізує духовну смерть героя, його прощання з рідною землею та власним життям, який був встановлений з гідністю.

Водночас, поряд з цим, спостерігається інша концепція інтерпретування символізму в новелі «Синя книжечка». У ній відбувається занепад моральних орієнтирів, а основним елементом цього, постає службовий документ наймита – синя книжечка: «Аді, в пазусі маю синю книжечку. Оце моя хата, і моє поле, і мої городи. Іду собі з нев на край світа!» [4, с. 248].

Вищесказане означає, що хоч ці символи і мають різну природу, проте вони стають втіленням соціального краху, зруйнованого світу та пам'яттю про втрачене життя.

Ще однією спільною рисою цих персонажів є страх перед невідомим майбутнім: «Темний світ на вперед мене...» [4, с. 248], так говорить Антін з новели «Синя книжечка». Вони відчують, що не зможуть існувати в новій реальності, губляться в ній, сприймаючи світ як ворожий та безжальний. На перший погляд, ця фраза може здаватися простою й позбавленою глибокого психологічного змісту, проте саме в ній заковано найсуттєвіше – відчай, тривогу й безсилля перед неминучим. Це – приклад психологічної деталі, коли в лаконічному вислові героїв виявляється прихована емоційна напруга. Через такі дрібні, але влучні репліки або рухи В. Стефаник майстерно відтворює внутрішню драму персонажів, оголюючи їхній страх перед невідомістю й вразливість перед життєвими обставинами.

Наступним істотним засобом розкриття психологізму є мовлення персонажів. Воно уривчасте, емоційне, подекуди обірване, насичене вигуками, повтореннями, риторичними зверненнями. Це надає тексту особливої емоційної глибини, як-от у новелі «Камінний хрест»: «Стара, гай, машір – інц, цвай, драй! Ходи, уберемоси по-панцьки та й підемо панувати» [4, с. 120]. Цей фрагмент відтворює психічний стан героя, немовби персонаж переживає стан «божевілля» під час прощання з селом.

Окремої уваги заслуговує використання Василем Стефаником покутського діалекту, яким автор наділяє мовлення своїх персонажів. Саме через цю автентичну, живу мову письменник передає емоційне реагування героїв, їхній спосіб мислення та сприйняття світу. Завдяки діалекту В. Стефаник змальовує життя простих людей, розкриває їхні ментальні особливості, внутрішній світ і духовність, втілюючи в образах селян душу народу [3, с. 72].

У висловлюваннях героїв простежується й критичне ставлення до тодішньої соціальної реальності: «Били та катували наших татів, та в ярем запрегали, а нам уже кусня хліба не дають пожерти...» [4, с. 119]. У цих словах – не лише біль за минуле, а й пережиття відчаю у теперішньому. Тобто письменник через мовлення розкриває зовнішні чинники, що впливали на життєві обставини та внутрішній стан героїв, визначаючи їхні вчинки, світогляд

і життєвий вибір.

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що для розкриття психологізму персонажів, які зазнають соціального тиску або живуть у несприятливих умовах, Василь Стефаник використовує низку влучних художніх засобів. Він майстерно відтворює внутрішній світ героїв через мовлення, насичене емоційними відтінками, а також через психологічні деталі й символізм, які нерідко приховують глибоку драму за зовнішньою простотою. Завдяки цим прийомам автор розкриває складні душевні стани героїв стисло, але влучно, адже саме лаконізм стає його засобом передати максимум змісту мінімальними словами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'янівська Л. Митець великого таланту. *Стефаник В. Моє слово. Новели та оповідання*. Київ, 1991. С. 5–25.
2. Ковалів Ю. Василь Стефаник (1871–1936). *Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. : підручник*. 2013. Т. 2. С. 344–357.
3. Матвіяс І. Роль покутського говору в мові творів Василя Стефаника. *Культура слова*. 2010. №72. С. 71–80.
4. Стефаник В. Моє слово: Новели, оповід., автобіогр. та критич. матеріали, витяги з листів: Для серед. та ст. шк. віку / Упоряд., передм. та приміт. Л.С. Дем'янівської. 2-ге вид., доп. Київ : Веселка, 2000. 319 с.